

1. Τα περιστερώνας του σχηματίζουν γωνία. — *Two dove-cotes forming an angle.* — *Deux pigeonniers juxtaposés.* — *Zwei Taubenschläge, einen Winkel bildend.* 2. Οι ωραιότεροι περιστερώνας βρίσκονται κοντά στα χωριά. — *The most beautiful dove-cotes are found near the villages.* — *Les plus beaux pigeonniers sont ceux situés près des villages.* — *Die schönsten Taubenschläge finden sich in der Umgebung der Dörfer.*

ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΩΝΕΣ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

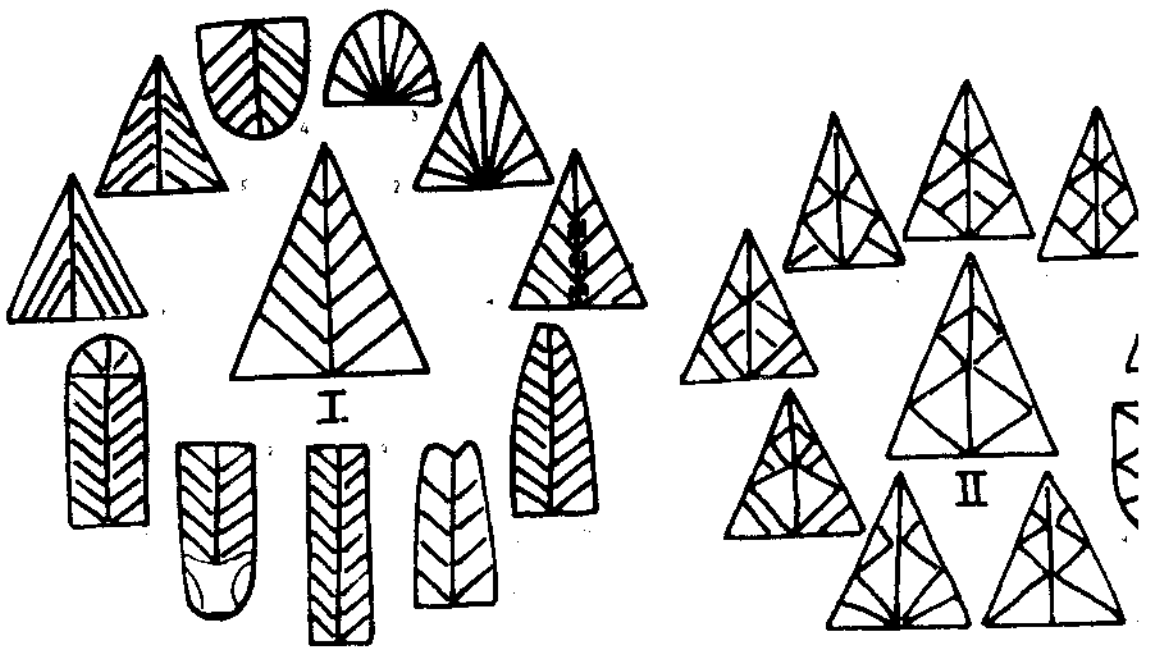
Η νήσος Τήνος, όπως και οι περισσότερες του συγκροτήματός της, παρουσιάζει, βλέποντάς την από την ανοιχτή θάλασσα, μιὰ θέα ομοιόμορφη. Ἐκείθεν δὲν διακρίνεται κανεὶς παρά ἓνα σύνολον γυμνῶν κι' ἀπαρηραμένον δρόχων· ἀλλὰ ὅσο πλησιάζουμε παρατηροῦμε στὰ ὕψη της πολυάριθμα χωριά καὶ δὲν μπορούμε ν' ἀρνηθούμε τὸ θαυμασμό μας στοὺς κατοίκους της ποὺ ὁ κάματός τους κατάφερε νὰ μετατρέψῃ τὸ ἀγρονο ἔδαφος τῶν βουνῶν σὲ εὐφορὴ γῆ καὶ ποὺ μοιράστηκαν τὶς βουνοπλαγιές της χωρίζοντάς τες μὲ πέτρινους μικροὺς τοίχους, πράγμα ποὺ δίνει μιὰ ὄψη σκακίερας στὸ ὅλον ἔδαφος. (Μάρκος Ζαλλοῦνύ Ταξίδι στὴν Τήνο, Παρίσι 1809).

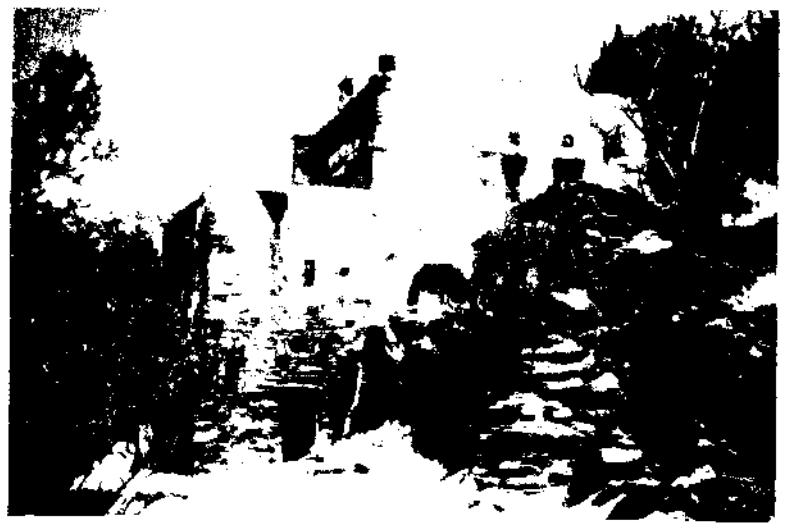
Στὸ κέντρον τῶν Κυκλάδων, ἡ νήσος Τήνος, ἡ περισσότερο ἴσως γνωστὴ, διακρίνεται, καὶ σήμερα ἀκόμη, γιὰ τὸ εὐφορο ἔδαφός της. Οἱ πολυάριθμοι πηγές της (ἀπ' ὅπου προέρχεται καὶ τὸ ἀρχαῖο της ὄνομα Ὑδροῦσα) ποτίζουν κήπους, περιβόλια καὶ ἀραιούς ελαιώνες. Μερικὲς μουριές, ὑπολείμματα τῆς παλιῆς της παραγωγῆς, ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ πρό παντός, ὅπως τὸ παρατήρησε ἤδη καὶ ὁ Ζαλλοῦνύ, οἱ κάτοικοι της συσώρευσαν ἀπὸ τὴ θάλασσα μέχρι τὶς βουνοκορφές λιθάδια σὲ διάφορα ἐπίπεδα ὅπου καλλιεργοῦν τὸ στάρι καὶ ὅπου οἱ συκιές καὶ τ' ἀμπέλια φυτρῶνουν στὴ σιγουριά τῶν τοίχων ἀντιστηρίξεως.

Πρέπει ν' ἀποβιβασθῇ κανεὶς στὴν Τήνο τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Αὐγούστου ὅπου καταφθάνουν, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πολυάριθμοι προσκυνηταὶ τῆς Θαυματουργῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου. Τὶς μέρες ἐκεῖνες, καὶ κάθε μέρα, τρία ἢ τέσσερα καράβια ἐναλλάσσονται στὰ λιμάνια, ἀλλὰ στὸ μουράγιο κι' ἀλλὰ στὰ ἀνοιχτά, τριγυρισμένα ἀπὸ ἓνα στολισκὸ ἀπὸ θάρκες ποὺ ὀδηγοῦν τοὺς ἐπιβάτες στὴν ξηρὰ. Στὴ μεγάλη ἀποβάθρα, κτισμένη πάνω στὴ θάλασσα, τὸ καφενεῖα πολλαπλασιάζουν τὰ τραπέζακια καὶ τὶς καρέκλες. Πλήθος ἀπέραντο, θορυβῶδες ποὺ μπαίνει σ' ὅλα τὰ στενά. Χασάπηδες, πίσω ἀπὸ κατακόκκινα κούτσουρα, ντυμένοι μὲ κάτι ποδιές ροζ ξεθωριασμένες μακρὺς μέχρι κάτω. Στὰ κάτασπρα μαγαζάκια καρπούζια καὶ πεπόνια σὲ σωροὺς ποὺ κυλᾶνε μὲς' στὸ δρόμο. Κάπου κάπου τὸ χαρούμενο ξέσπασμα μιᾶς ὁμάδος σιγγάνων.

Ἄνθρωποι κοιμοῦνται κατάχαμα ἢ ἀκουμπισμένοι στοὺς τοίχους κατὰ μῆκος τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν νύχτα μὲς' τὶς ταβέρ-

Τὸ πρῶτο συνήθισμένο ἀπὸ τὰ διακοσμητικὰ σχέδια, σὲ διάφορες παραλλαγές, τὸ κυπαρίσσι. — *Variations on the most common motif here at the cypress tree.* — *Le plus courant des motifs décoratifs, le cyprès.* — *Das beliebteste dekorative Motiv, die Zypress*

Μεγάλο, κατεστραμμένο, περιστεριών κλασικό τόπον. — Big, ruined dove-cote in a classical form. — Grand pigeonnier en ruines, en mesure toute classique. — Grosser verfallener Taubenschlag in klassischem Stil.

Περιστεριών ενσωματωμένος σι κατοικία. — Dove-cote embodied in a human dwelling. — Pigeonnier intégré à une habitation. — Taubenschlag als Anbau eines Hauses.

νες με τόν ακαθόριστο φωτισμό, διακρίνονται πίσω απ' την καμάρα που βαστάζει τὸ ταβάνι τὰ σκούρα βαρέλια τοῦ κρασιού. Ἄκομα κι' ἀπάνω στο ἀπέραντο πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησίας ὀλοκληρῆς οἰκογένειες στρατοπεδεύουν μέσα σὲ πολύχρωμες σκηνές. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες περιμένουν στὴν οὐρά γιὰ νὰ μποῦν στὸ Ναὸ ὅπου κρέμονται μπροστὰ ἀπ' τὸ Ἱερό τ' ἀσημένια Ξεφτέρια πού λαμποκοποῦν στὸ φῶς.

Ὁ ταξιδιώτης πού ἀπομακρύνεται ἀπ' τὴν πόλη διακρίνει, μόλις βρεθῆ στὴν ἐξοχή, παράξενα χτίσματα στεφανωμένα με κολωνάκια καὶ διακοσμημένα με μιὰ ἀνάλαφρη νταντέλλα σὲ γεωμετρικά σχήματα. Μικροσκοπικά παραμυθένια παλατᾶκια πού τὰ κατοικοῦν σμήνη ἀπὸ περιστέρια. Τέτοιοι περιστερεῶνες ὑπάρχουν περὶ τοὺς ὀκτακόσιους, κατανεμημένοι σ' ὄλο τὸ νησί, γύρω ἀπὸ τὰ χωριά, μέσα στοὺς κήπους, ὅπου τρέχουν νερά, στὰ χωράφια με τὸ στάρι καὶ τ' ἀμπέλια. Μερικά χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν 18ον καὶ τὸν 19ον ἀκόμη αἰῶνα. Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ εὐφορο ἔδαφος τοῦ νησιού, τὰ σταροχώραφα του καὶ ἄπειρες πηγές, παντοῦ τὰ περιστέρια δρῖσκουν νὰ φάνε καὶ νὰ γεθιῶσουν. Τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει καὶ στὰ γειτονικά νησιά, τὴν Σύρο, τὴν Ἄνδρο καὶ τὴν Μύκονο, ὅπου οἱ περιστερεῶνες εἶναι ἀπείρως σπανιότεροι καὶ πολὺ μικρότερου ἐνδιαφέροντος.

Ὅλοι οἱ περιστερεῶνες εἶναι κτισμένοι με τὸν ἴδιο τρόπο: ἔχουν στὴν εἰσόδὸ τους μικρὲς προεξέχουσες πλάκες ὅπου προσγειῶνται τὰ περιστέρια — πού τρέφονται στὰ χωράφια με τὰ στάρι, φασόλια καὶ μπιζέλια — καὶ μπαίνουν ἔτσι στὸν περιστερεῶνα ἀπὸ κἀτὶ ἀραδιασμένες μικρὲς εἰσόδους. Στὰ τοιχώματα τοὺς ἔχουν φτιάξει φωλῆς ὅπου γεννοῦν καὶ κλωσσοῦν τ' αὐγά τους. Μιὰ πόρτα ἢ μιὰ καταπακτὴ ἐπιτρέπει στὸν ἰδιοκτήτη νὰ παίρνη τὸ περιστεράκια ἢ νὰ μαζέψῃ τὰ περιττώματα πού ἀποτελοῦν ἕνα λίπασμα πού τὸ ἐκτιμοῦν πολὺ οἱ χωρικοί. Τὸ λεπτὸ γεωμετρικὸ

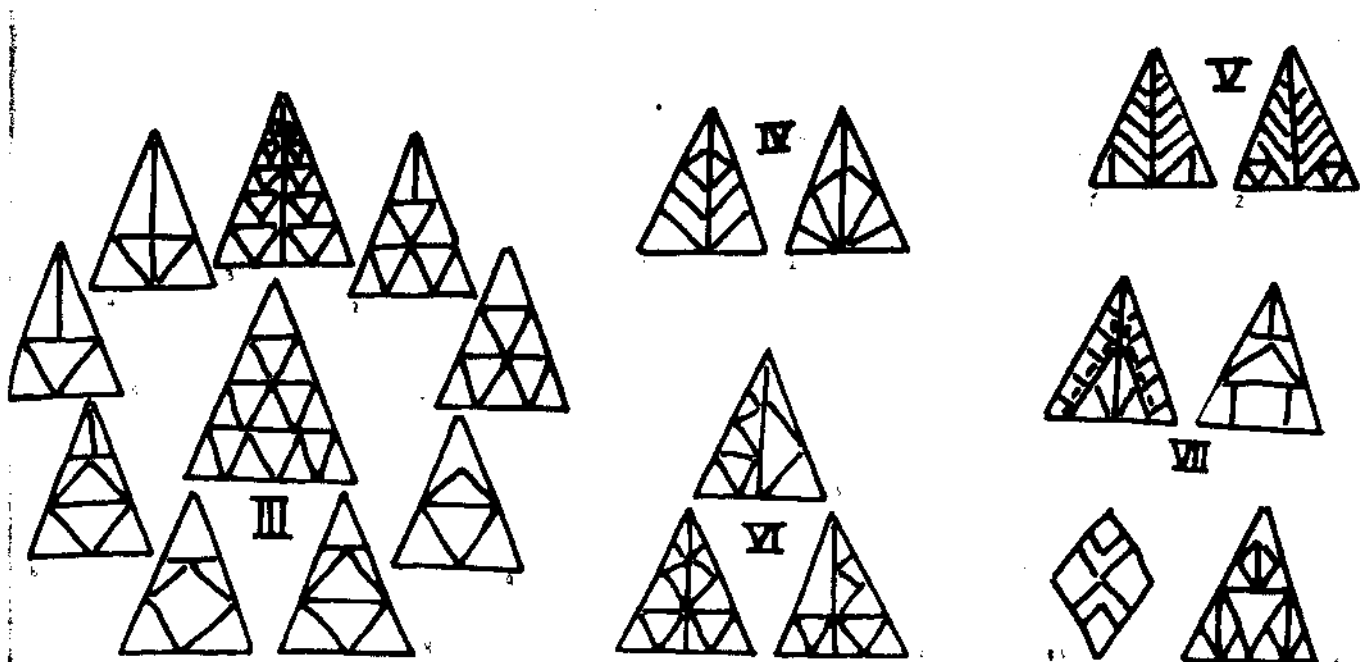
δικτυο ἀπὸ μικρὲς φωλῆς πού διακοσμῆι τὶς ἐξωτερικὲς ὀψεις δὲν εἶναι ἀπλῶς διακοσμητικό, ἀλλὰ προσφέρει συγχρόνως στὰ περιστέρια στήριγματα γιὰ νὰ κουρνιάζουν στὸν ἥλιο προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν ἄνεμο. Τὰ κολωνάκια καὶ οἱ μπανκέτες πού στεφανώνουν τὰ χτίσματα ἔχουν τὴν ἴδια ἀπσοτὴ. Μερικοὶ περιστερεῶνες πού δρῖσκονται μέσα στὰ χωριά ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἀπλῶν χωριάτικων σπιτιῶν.

Δίνουν ζωὴ με τὸ δαντελλωτὸ τους σχῆμα στὴ γωνιὰ ἢ στὴν ὀροφή τῆς οἰκοδομῆς πού στερεῖται ἐξ ἄλλου ἀπὸ κἀθε διακοσμητικὸ στοιχεῖο. Κι' ὅταν, κουβεντιάζοντας μ' ἕνα χωριάτη, τοῦ ἐξεφρασα τὴν ἐκπληξή μου πάνω στὸ θέμα αὐτό, μοῦ ἀπάντησε:

«Τὸ σπίτι ἔχει κἀτὶ δικό του: ἀποτελεῖται ἀπὸ κάμποσα δωμάτια καὶ διάφορα ἐξωτερικά χτίσματα: ἔχει πόρτες καὶ παράθυρα, ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα πού τοῦ δίνουν ζωὴ. Ἀναπνέει καὶ δὲν χρειάζεται διακοσμήσεις. Ἐνας περιστερεῶνας ὁμῶς θὰ ἦταν πολὺ ἄσχημος χωρὶς διακόσμηση. Ἐνα ἀπλό κυβικὸ οἰκοδομημα, με τρύπες καὶ τίποτ' ἄλλο, θάταν κἀτὶ νεκρό».

Ἄλλὰ οἱ περιστερεῶνες πού μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερο εἶναι ἀπομονωμένοι. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δρῖσκονται γύρω καὶ κοντὰ στὰ χωριά. Ἄλλοι στοὺς κήπους πού βρέχονται ἀπὸ πηγὲς ὅπου τὰ περιστέρια καταλύουν στὸ πάνω μέρος τοῦ χτίσματος ὅσπτι τὸ κἀτω χρησιμεῖ γιὰ ἀποθήκη ὅπου βάζουν οἱ χωρικοὶ τὰ ἐργαλεῖα τους ἢ τὰ φρούτα κι' ὅπου καμιά φορὰ διανυκτερεύουν ὅταν δὲν μποροῦν ν' ἀνέβουν στὸ χωριό.

Ἐπίσης δρῖσκουμε περιστερεῶνες καὶ στὴν ἐξοχὴ στὰ χωράφια ὅπου φυτρώνουν τ' ἀμπέλια καὶ τὸ στάρι καὶ γειτονεῦν συνήθως μ' ἕνα πατητήρι, μ' ἕνα δικράνι καὶ με μερικά καταφύγια γιὰ τὸ σανὸ καὶ τὰ ζωντανά. Τὸ σύνολον αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο μιᾶς καλλιεργημένης περιοχῆς πού ἀνήκει σ' ἕναν καὶ μόνον ἰδιοκτήτη. Στὰς περιστερεῶνες αὐτοὺς τὸ κἀτω μέρος ἀποτελεῖ

έπίσης ένα καταφύγιο όπου τοποθετούν τα τσουβάλια, τα κόσκινα, τις σακκούλες του σιταριού και όπου ο χωρικός που θάρρη να σπείρη ή να θερίσει, να μαζέψει ή να χτυπήσει το στάρι, να περιποιηθεί ή να τρυγήσει τ' άμπέλια, μπορεί να περάσει μερικές ώρες εκεί.

Το σύστημα κατασκευής τους είναι σύστημα ενός ψηλού όπου το ξύλο είναι σπάνιο (τα καθρόνια μεταφέρονται στην Τήνο από την Άνδρο, την Εύβοια και το όρος "Αθως) αλλά όπου δρίσκουμε μάρμαρα και σχιστόλιθους πολύ λειούς απ' όπου είναι πολύ εύκολο να βγαούν μεγάλες πλάκες που φθάνουν πολλές φορές τα δύο μέτρα κι' αντικαθιστούν συχνά τα καθρόνια για να υποδοσταζούν το σκαμμένο χώμα των χωραφιών. Τόσα κατανομή της δάρους διαιρούν σχεδόν πάντοτε την πλάκα κυκλικά.

Το δίκτυο από μικρές φωλιές που αποτελεί το χαρακτηριστικό γνώρισμα των περιστερώνων της Τήνου πραγματοποιείται με πλακίτσες από σχιστόλιθο, από μάρμαρο καμιά φορά, που είναι χωμένες μέσ' τον τοίχο ή άπλωσ τοποθετημένες ή μία πάνω στην άλλη που τις συγκρατεί λίγο μίγμα ασβέστη και άμμου.

Τα διακοσμητικά σχέδια που χρησιμοποιούν είναι κυρίως τρία: ο ρόμβος, ο ήλιος και το κυπαρίσι. Όποιαδήποτε κι' αν είναι η προέλευσίς τους (θρησκευτική ή συμβολική), τα σχήματα αυτά άποτελούν από αιώνες μέρος του διακοσμητικού συστήματος της λαϊκής τέχνης. Κεντήματα ή ύφαντά, χρυσοχοία, ζωγραφική ή γλυπτική, κάθε τέχνη τα έπαναλαμβάνει τροποποιώντας τα σύμφωνα με τα μέσα της ή τους σκοπούς της.

Στις όψεις των περιστερώνων της Τήνου αυτά τα τρία σχέδια έπαναλαμβάνονται άκούραστα, αλλά με άπειρες διαφορές. Μιά ειδική τεχνική τα μεταμόρφωσε. Τα κλαδιά του πρωτόγονου κυπαρισσιού (I) ήταν δύσκολο να παραμείνουν στη θέση τους: το ίδιο το βάρος τους τα παρέσυρε στην πτώση. Μαζεύτηκαν σε μπουκέτα ή άντέστρεψαν την κατωφέρεια τους.

Τα στήριξαν τόνα πάνω στ' άλλο (II) ή τα συνεδύσαν με το ρόμβο (III).

Δέν είναι έξ άλλου μόνο τα διακοσμητικά σχέδια που διαφέρουν από τον ένα περιστερώνον στον άλλον, αλλά ή συνέχιστη και ή συσχετισμός. Σε μερικές προσόψεις τα σχήματα πέφτουν το ένα πάνω στ' άλλο τόσο πυκνά ώστε δέν άφίνουν τον παραμικρό χώρο άκάλυπτο. Σ' άλλες πάλι έχουν μια διάταξη έναλλάσόμενων κανονικά διακοσμητικών παραστάσεων, φροντίζοντας ν' άφίνουν μια άνάπτυλα λευκών διαστημάτων.

Κι' αυτό είναι άκριβώς το θαύμα της λαϊκής τέχνης που πετχάινει τον άφθαστο πλούτο της, δηλαδή ένα σύστημα, ύπακούοντας σε νόμους τόσο άυστηρούς, δεσμευμένο στενά από τους έξωτερικούς παράγοντες και τις ιδιότητες των υλικών που χρησιμοποιεί, περιορισμένο στην έκλογή των διακοσμητικών σχημάτων, έπιτρέπει παρ' όλα αυτά σε κάθε προσωπικότητα να έκφραστή στην πιο περιορισμένη κλασική τέχνη, όπως και στον ρομαντισμό — στον πιο έξαλλο ρυθμό μπαρόκ, να μπορούσαμε να πούμε σήμερα.

DOVE-COTES AT TINOS

« Like all the other islands of the group, Tinos offers a unique picture when seen from afar. The first impression you get when you see the island from the sea is a mass of naked, arid rocks. But as you come nearer you see innumerable villages climbing up the hills and your admiration for the peasants grows as you come to notice the great transformation which has taken place in the land: the hard working inhabitants have changed their poor fields into rich ones. They have given to the land the form of a chess board by dividing the island hills with low, stone walls that support the soil » (Markos Zallony, « Trip to Tinos », Paris 1809).

Tinos is the most famous of the islands of the Cyclades: its rich soil differentiates it from the rest of the Cyclades group. The many fountains of the island water the fields, gardens and the beautiful olive groves — hence the ancient name of the island « Hydroussa ». The inhabitants have formed fields which climb up the hills, their soil supported by stone walls: and on those fields wheat, fig trees and grapes are cultivated.

Thousands of people arrive at Tinos for a pilgrimage to the miraculous icon of the Virgin during the first fortnight of August. On those days three or four boats anchor at the port. The number of tables and chairs of the coffee shops on the grand esplanade increases: big, noisy crowds swarm the narrow streets. Butchers stand behind hooded logs wearing faded pink aprons. Watermelons and melons are piled up into heaps in the small, white shops, but the fruits roll down onto the pavement again. Once in a while the joyful laughs of some gypsies ring through the air. People sleep on the pavements or lean against the walls. In the taverns, in the uncertain light of the night the shapes of the dark wine barrels are outlined on the rear wall, behind the ceiling arch. Whole families camp in colorful tents on the broad verandah of the Virgin's church. Men and women form a line in front of the main door waiting to enter the church where the silver volute-offerings shine in the light, in front of the iconostasis. Strange buildings ornamented with columns and geometrical shapes are found

in the countryside. Swarm of pigeons inhabit these fairy-like palaces. Approximately 800 dove-cotes are seen scattered all over the island, around the villages, in the gardens where water flows, and in the wheat fields or vineyards. Many of them date back to the 18th and 19th centuries. The abundance of wheat and fountains where the pigeons can find plenty of food and water is the explanation for the great number of dove-cotes found at Tinos. In other islands like Syra, Andros and Myconos where food is scarce, the dove-cotes are rare and of less interest.

The manner of construction in all those bird-houses is the same. They have on the front wall small projecting slabs where the pigeons land after having fed in the fields on wheat, beans and peas. Small openings, which serve as entrances, are found in line above these slabs. The birds lay their eggs inside the house and in the nests built by the peasants on the walls. The proprietor enters the dove-cote by a door; he catches the young birds or cleans the house. The small and delicate, geometrical niches which ornament the exterior walls are not only decorative motifs: they serve as perches of the birds, which can rest there in the sun, and at the same time be protected from the wind. The small columns and « banquettes » crowding the roof terrace of the house function in the same way. The dove-cotes found in the villages, are part of the peasant residences. Their lace-like shapes give life to the house which is plain and un-decorated. I expressed my surprise to a peasant once, who told me: « The house is a whole in itself: it is composed of several rooms and exterior additions: it has doors and windows, men and animals that give life to the house — it breaths and does not need decorations. On the contrary a dove-cote would be very ugly without ornaments — it would look like a cubical structure with holes. It would be something dead ».

The dove-cotes that interest us most are isolated and built around or near the villages. Some of them are built amidst gardens: the pigeons gather on the upper part of the building while the basement serves as a store room for fruits or tools or even for the peasants to spend their night in there if they cannot go back to their homes in the village.

We also find dove-cotes in the country fields where grapes and wheat grow in the neighborhood of wine-press or threshing areas. This entire cultivated area belongs to the same person. In those dove-cotes the basement is used for storage and give protection to the peasant if he decides to spend the night there. Marble and schist are the main constructional materials: they come in smooth slabs that can be as long as 2 meters. These materials take the place of wood, which is rare in the island.

The system of triangular niches which is a characteristic of the design of Tinos dove-cotes is formed by small schist or marble slabs. These slabs are either engaged in the masonry of the building or are placed one on top of the other and fixed in place with mortar. There are three main decorative designs: the diamond shape, the sun and the cypress tree. We do not know the origin of those designs (religious? symbolic? or protective?), but they have remained the same for centuries. The same designs, but transformed a little to meet the different requirements of the material used, are seen in embroidery, weaving, goldsmith's art, painting or sculpture. These designs, in many variations, are continuously repeated on the facades of Tinos dove-cotes. The building procedure followed by the Timiots in constructing these motives have brought a few transformations on the original designs, as is seen on the cypress motif where the position and direction of the tree branches have been changed (I). The folk artist gathered them into branches supporting one another or combined them into a diamond shape design (III). Not only the designs vary from one dove-cote to the other, but also the order followed by the designs in succeeding each other. In some cases the designs are placed very near to each other covering the entire wall area, while in other cases the designs are set apart leaving space between them. What is so wonderful about the folk art is that it achieves marvellous results by following strict laws derived from the existing environmental conditions and the materials used. Everyone can express his personality working either according to the most strict classical form or to romanticism and its most extravagant form the baroque.

LES PIGEONNIERS DE TINOS

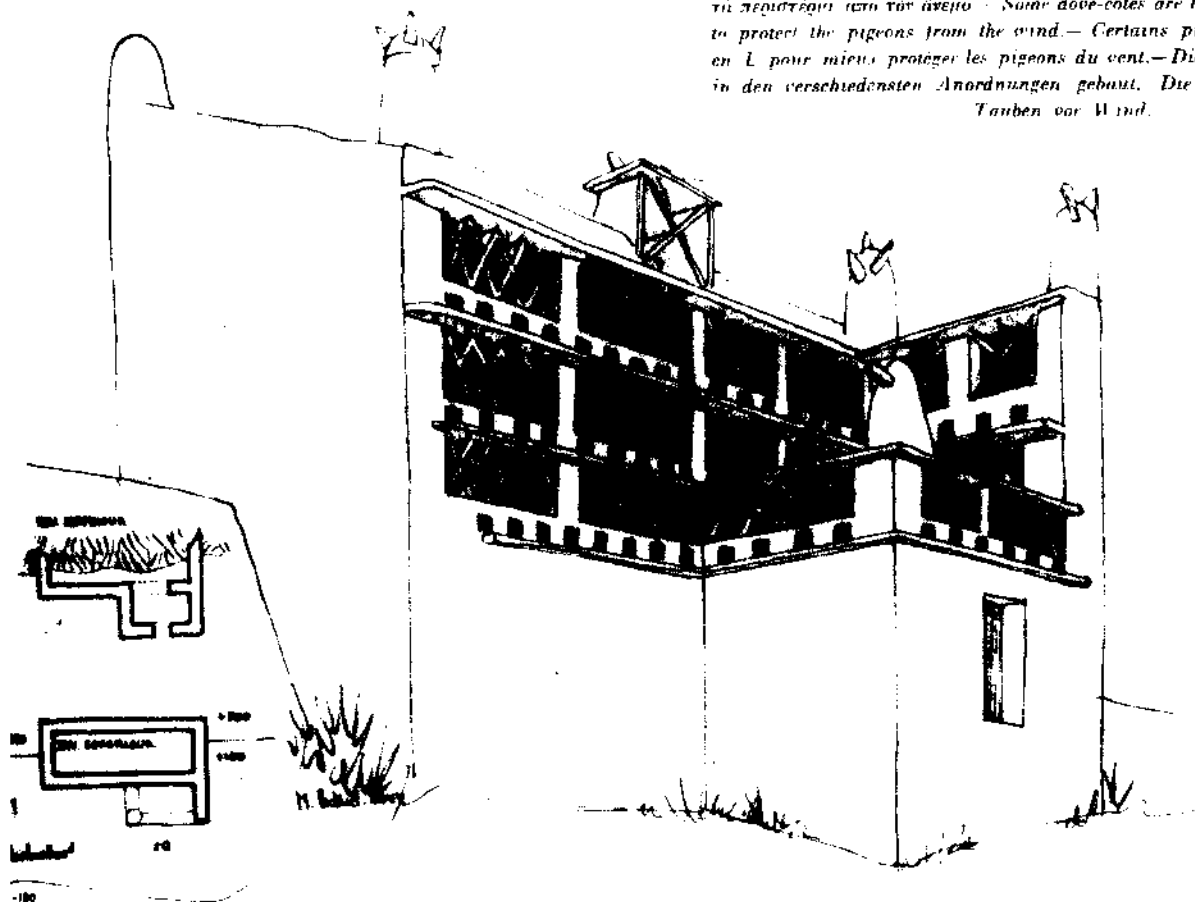
« L'île de Tine, ainsi que la plupart des îles de l'Archipel, présente, du côté de la pleine mer, un aspect uniforme. De loin, on ne distingue qu'une masse de rochers nus et arides; mais à mesure qu'on en approche on aperçoit sur les hauteurs un grand nombre de villages, et on ne peut refuser son admiration aux habitants qui, à force d'industrie, ont fertilisé le sol aride de leurs montagnets, dont ils se sont partagé les pentes par de petits murs de soutènement bâtis en pierres sèches: ce qui donne à ce terrain l'aspect d'un échiquier ».

(Markos Zallony, Voyage à Tine, Paris 1809).

Au centre des Cyclades, et la moins connue peut-être, l'île de Tinos se distingue de nos jours encore par sa fertilité. Les nombreuses sources qui lui avaient valu dans l'Antiquité son surnom d'Hydroussa irriguent des jardins, de belles olivettes, des vergers. Quelques muriers subsistent de son ancienne industrie. Et surtout, comme le remarquait déjà Zallony, de la mer au sommet presque de ses montagnes ses habitants ont étagé sur les pentes des champs en terrasses où l'on cultive le blé, où les figuiers et la vigne croissent à l'abri des murs de soutènement.

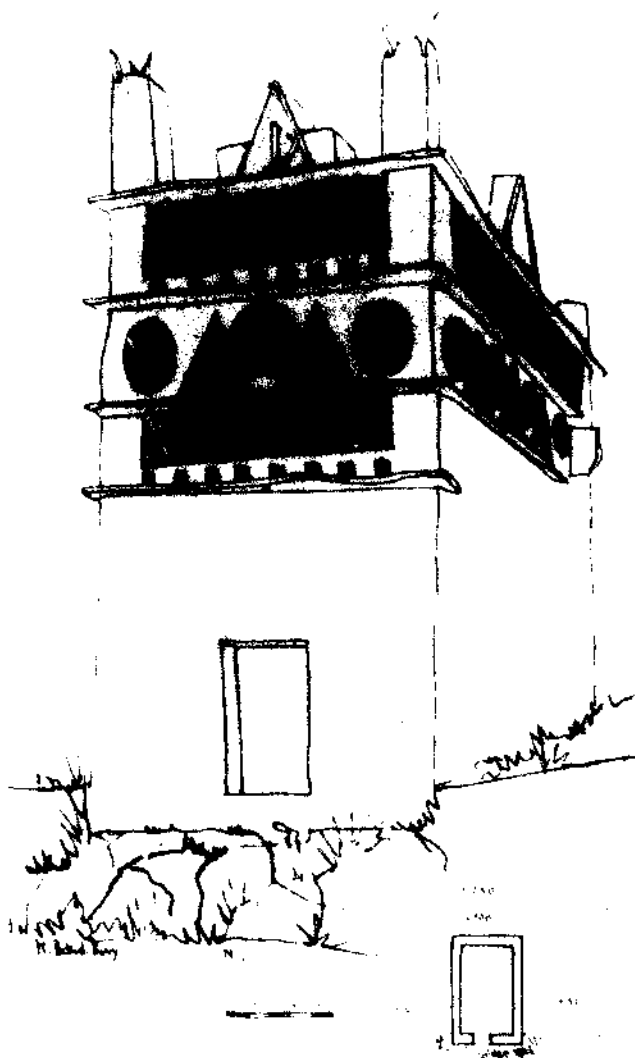
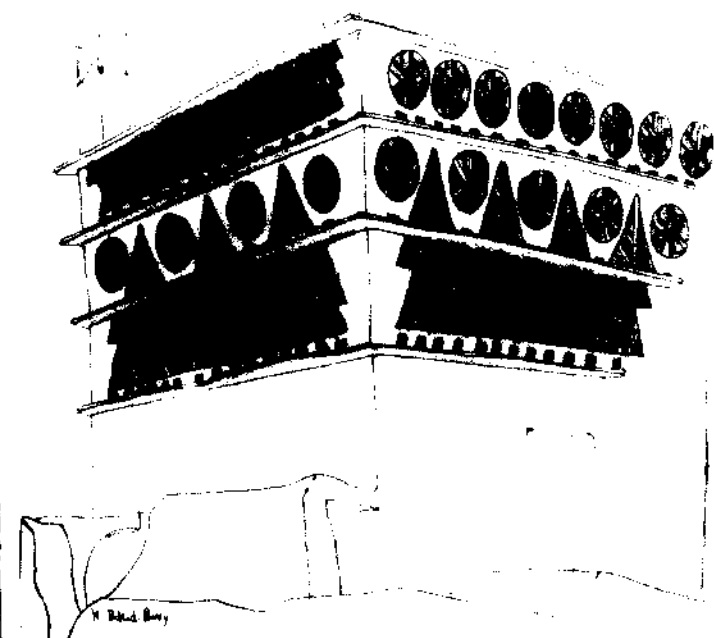
Il faut débarquer à Tinos dans la première quinzaine d'août, quand, de toute la Grèce, les pèlerins affluent vers l'icône miraculeuse de

Μερικοί περιστερώσιες κατασκευάζονται σε σχήμα Γ γὰ νὰ προσυλάξουν τὴ περιστέρην ἀπὸ τὸν ἄνεμο. — Some dove-cotes are built in an L shape, so, to protect the pigeons from the wind. — Certains pigeonniers se reforment en L pour mieux protéger les pigeons du vent. — Die Taubenschläge werden in den verschiedensten Anordnungen gebaut. Die L-Form schützt die Tauben vor Wind.

Μερικοί περιστερώσιες ὀρθώνονται ὡς πύργοι. — Some dove-cotes rise like towers. — Certains pigeonniers se dressent comme des tours. — Einige Taubenschläge ragen wie Burgen empor.

Πολὴ ἀνεπιτημένη εἶναι ἡ ἐπιλλαγὴ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου με κερατοειδοῦς καὶ ρομβίου. — Very common is the alteration of the sun rays to cypres- and diamond-shaped designs. — L'alternance des trises, de soleil et de cypres ou de losanges est fréquente. — Oft wechseln drei decorative Motive mit einander ab: Sonnenstrahlen, Zypresse und Rhombu-

Μικρός περιστερικός πύργος σε Τήνιοι. — Small dove-cote in a dove grove. — Petit pigeonnier dans les oliviers. — Kleiner Taubenschlag in Olivenhain.

lent semer ou moissonner ses champs, fouler ou vanner son blé, cogner sa vigne ou la vendanger, peut passer quelques nuits. Leurs procédés de construction sont ceux d'une île où le bois est rare : les poutres sont importées d'Andros, d'Eubée, du Mont-Athos ; mais on trouve des marbres et des schistes très lites, dont il est aisé d'extraire de grandes dalles qui peuvent atteindre deux mètres de portée. Aussi remplacent-elles souvent les poutres pour soutenir les terrasses de terre battue. Des arcs de retend divisent presque toujours la portée.

Le réseau de petites niches qui constitue le motif caractéristique des pigeonniers de Tinos est réalisé avec de petites dalles de schistes, de marbre parfois, qui sont soit engagées dans la maçonnerie, soit simplement posées les unes sur les autres et maintenues en place par des boulettes de mortier.

Les motifs décoratifs utilisés sont essentiellement au nombre de trois : le losange, le soleil et le cyprès. Quelle qu'il soit leur origine (religieuse? symbolique? prophylactique?) ces motifs ont partie depuis des siècles du lexique décoratif des arts populaires. Broderies ou tissages, orfèvrerie, peinture ou sculpture, chaque technique les reprend, les modifiant selon ses moyens propres et ses fins.

Aux façades des pigeonniers de Tinos, ces trois motifs se répètent inlassablement, mais en variantes innombrables. Soumis à une technique particulière, ils se transforment. Les branches du cyprès primitif (1) étaient difficiles à maintenir en place, leur poids propre les entraînant à tomber : elles se rassemblèrent en bouquets ou

la Vierge. Chaque jour alors, trois ou quatre bateaux se relaient dans le port, les uns à quai, les autres en rade entourés d'une flotille de barques qui conduisent les passagers à terre. Sur la grande esplanade gagnée sur la mer, les cafés multiplient les tables et les chaises. Foule immense, grouillante, qui pénètre dans toutes les rues. Bouchers derrière des billots écarlates, vêtus jusqu'à terre de tabliers vermillons. Dans les boutiques blanches, avalanches de pastèques et de melons, croulant jusque sur la chaussée. Parfois l'éclat joyeux d'un groupe de gitanes.

Des hommes dorment par terre, au pied des murs, le long des églises. De nuit, dans les tavernes vaguement éclairées, on distingue derrière l'arche grise qui soutient le plafond les sombres barriques de résine. Jusque sur l'immense parvis de l'église, des familles entières campent sous des tentes multicolores. Hommes et femmes attendent en files de pénétrer dans le sanctuaire où, suspendus dans les nefs, les ex-votos d'argent scintillent.

Le voyageur qui s'éloigne de la ville voit apparaître, à peine entré dans la campagne, de curieux édifices couronnés de merlons et de colonnettes, décorés d'une légère dentelle aux motifs géométriques. Châteaux féeriques et minuscules qu'habitent des nuées de pigeons roucouleurs.

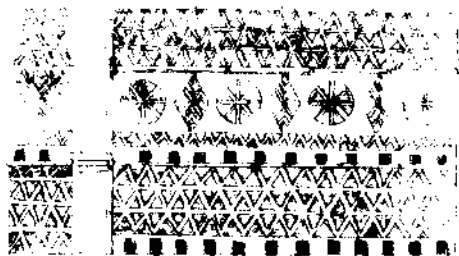
Il en est près de huit cents, repartis dans toute l'île, aux alentours des villages, dans les jardins qui marquent chaque point d'eau, parmi les terrasses de blé et de vigne. Certains sont datés du XIXe et même du XVIIIe siècle. Leur multitude s'explique par la fertilité de l'île, ses champs de blé et ses nombreuses sources : partout les pigeons trouvent à se nourrir et à s'abreuver. Ce qui n'est pas le cas des îles voisines, Syra, Andros ou Mykonos, où les pigeonniers sont infiniment plus rares, et d'un intérêt beaucoup moindre. Tous sont construits selon le même dispositif : les pigeons—qui se nourrissent dans les champs de blé, de haricots, de pois—atterrissent sur des dalles en saillie et pénètrent par de petits trous alignés dans l'intérieur du pigeonnier.

Dans les parois sont ménagées des niches où ils pondent et couvent leur œuf. Une porte ou une trappe permet au propriétaire de pénétrer dans le pigeonnier pour y récolter les petits pigeonneaux ou y ramasser la fiente qui constitue un engrais apprécié. Le délicat réseau géométrique des petites niches qui décore les façades extérieures est essentiellement décoratif, mais il offre également aux pigeons des perchoirs ensoleillés et protégés du vent. Les colonnettes et les « Banquettes » qui les couronnent ont la même fonction.

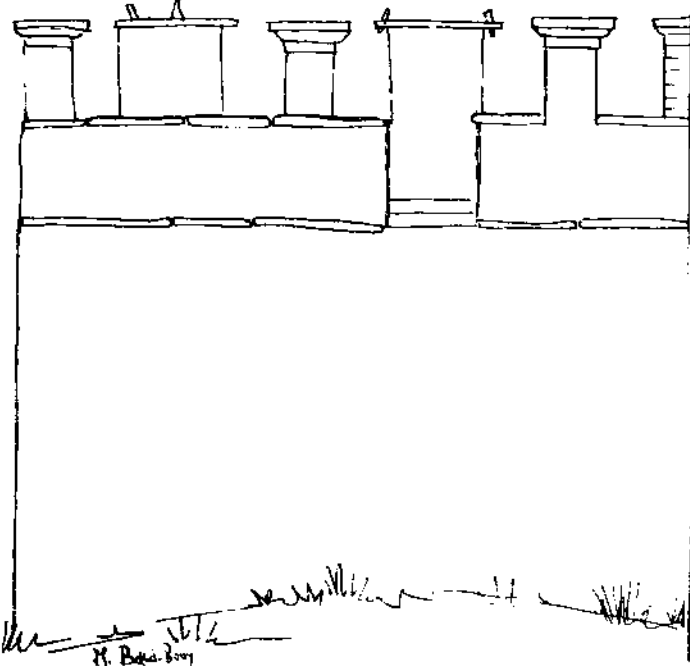
Quelques pigeonniers sont situés dans les villages où ils sont intégrés aux volumes simples de l'habitation paysanne. Ils animent de leur dentelle l'angle ou la partie supérieure de la construction, dépourvue par ailleurs de tout élément décoratif. Je m'en étonnais un jour auprès d'un paysan qui me dit : « Une maison est quelque chose en soi : elle est formée de plusieurs pièces, de plusieurs corps de bâtiments ; il y a des portes, des fenêtres ; des hommes, des animaux l'animent : elle vit, et elle n'a pas besoin d'être décorée. Un pigeonnier serait au contraire très laid sans décor : une simple bâtisse cubique, avec des trous, et rien d'autre, ce serait mortel ».

Mais les pigeonniers qui nous intéressent le plus sont isolés. Beaucoup d'entre eux se trouvent aux alentours immédiats des villages. D'autres dans les jardins que suscite chaque source. Dans ces derniers, les pigeons n'occupent généralement que la partie supérieure de la construction, le niveau inférieur constituant un abri où l'on entrepose les outils, les fruits du jardin, où l'on passe parfois la nuit plutôt que de remonter au village.

On trouve enfin des pigeonniers en case campagne, parmi les terrasses où poussent la vigne et le blé. Ils sont en général accompagnés d'un pressoir, d'une aire où battre le blé et de quelques abris pour la paille et le bétail : cet ensemble constitue le noyau d'une zone de cultures appartenant à un même propriétaire. Dans ces pigeonniers également, le niveau inférieur fournit un abri où l'on dépose les sacs, les tonnis, les outres pour le vin, où le paysan qui

Πρόσpects και όπισθία όψεις περιστερικού πύργου. — Façade and rear view of a dove-cote. — Façade principale et façade arrière d'un pigeonnier. — Vorder- und Rückansicht eines Taubenschlages

inverserent leur pente: elles s'appuyèrent les unes sur les autres. III: elles se combinèrent avec le losange. III). Ce ne sont pas d'ailleurs les seuls motifs décoratifs qui varient d'un pigeonnier à l'autre: mais leur succession, leurs rapports. Sur certaines façades les motifs se pressent les uns contre les autres, se chevauchent, se superposent, s'entremêlent, sans laisser inoccupée la moindre place. Sur d'autres au contraire ils s'ordonnent en lignes régulièrement alternées, soucieuses de ménager de blanches zones de repos.

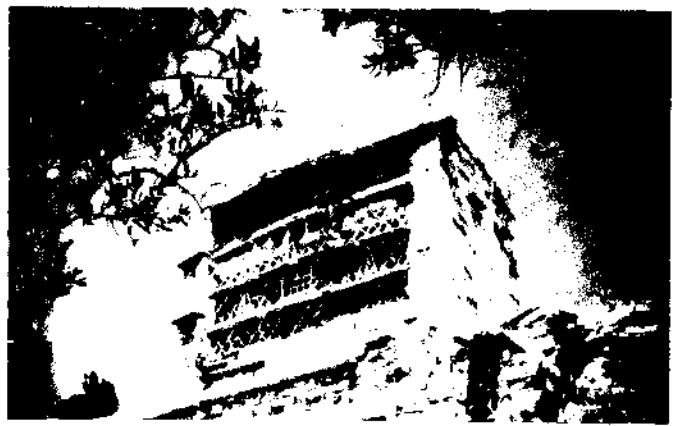
Et c'est là le miracle de l'art populaire, et ce qui fait son inépuisable richesse: qu'un système obéissant à des lois aussi strictes, étroitement soumis aux conditions extérieures, aux propriétés de matériaux qu'il emploie, limite dans le choix de ses motifs décoratifs, permette également à toutes les personnalités de s'exprimer dans le classicisme le plus mesuré comme dans le romantisme — le baroque même, dirait-on aujourd'hui — le plus extravagant.

DIE TAUBENSCHLÄGE AUF TINOS

Vom offenen Meere her gesehen, erscheint Tinos, wie die meisten anderen Inseln dieser Gruppe, eher eintönig. Beim Näherkommen unterscheiden wir aber auf den Höhen eine Reihe von Dörfern. Man kann den Inselbauern die Bewunderung nicht versagen für den Fleiss mit dem sie die felsigen Hänge in fruchtbares Ackerland verwandelt haben, so dass jetzt die durch kleine Steinmauern getrennten Parzellen der Landschaft einen schachbrettartigen Charakter verleihen. (Markos Zallony: Reisen auf Tinos, Paris 1809). Die Insel Tinos, vielleicht die bekannteste der Kykladeninseln, in deren Zentrum sie liegt, zeichnet sich heute durch ihren fruchtbaren Boden aus. Zahlreiche Quellen, (daher der antike Name Hydroussa) bewässern Zier- und Gemüsegärten und schöne Olivenhaine. Einige Maulbeerbäume erinnern an einstige Plantagen. Vor allem aber gelang es den Einwohnern, wie schon Zallony bemerkte, durch Mauern abgestützte Erdterrassen zu errichten, auf denen Getreide, Feigenbäume und Weinreben angepflanzt wurden. Es empfiehlt sich Tinos in der ersten Hälfte des August zu besuchen. Zu dieser Zeit treffen aus ganz Griechenland die Pilger ein, um dem wunderthätigen Gnadenbild der Gottesmutter zu huldigen. Täglich lösen einander drei bis vier Schiffe im inneren Hafen ab, während andere an der Mole anlegen und wieder anders ausserhalb des Hafens Anker werfen und eine Flotille kleiner Barken die Passagiere ans Land rudern. Die Cafehausterrassen am Quai sind mit Tischen und Stühlen bedeckt, dichte Menschenmengen wälzen sich durch alle Gassen, Fleischhauer in langen, rötlichen, ausgewaschenen Schürzen stehen hinter ihren roten Hackblöcken. Vor den weissgekalkten Geschäften häufen sich die Wasser- und Zuckermelonen, zeitweise ertönt das ausgelassene Lärmen einer Zigeunerschar. Nachts schlafen viele Pilger längs der Kirchen am nackten Boden, oder an die Mauer gelehnt, andere haben ihre bunten Zelte auf der Kirchenterrasse errichtet, während in den Tavernen in der Tiefe der Gewölbe die dunklen Weintonnen in unbestimmtem Lichte sich abzeichnen. Männer und Frauen stehen vor den Kirchen Schlang.

Der Reisende aber, der den Trubel der Stadt verlässt, entdeckt kaum dass er sich auf offenem Lande befindet, sonderbare Bauten, geziert mit geometrischen Mustern und von Säulchen gekrönt. Märchenhafte kleine Paläste, darin die Tauben wohnen. Solcher Taubenschläge gibt es auf Tinos etwa 800, über die ganze Insel verstreut. Man begegnet ihnen rings um dem Dörfern innerhalb der Gärten, wo immer Wasser fliesst, auf Getreidefeldern und in Weingärten. Einige stammen noch aus dem 18. und 19. Jh. Ihre grosse Zahl erklärt sich aus der Fruchtbarkeit des Bodens und dem Reichtum an Quellen. Überall finden die Tauben Futter und Wasser. Dies gilt aber nicht für die Nachbarinseln, Syros, Andros und Mykonos, wo es viel weniger Taubenschläge gibt, die auch viel weniger interessant sind.

Πιστοποιών στην ακροθαλασσιά. — A dove-cote by the sea shore. Pigeonnier au bord de la mer. Taubenschlag am Meere

Σύγχρονος περιστέρειον γεμάτος ιδιοτροφία. — Contemporain dove-cote. — Pigeonnier récent, mais plein de fantaisie. — Ein origineller, moderner Taubenschlag.

Alle diese Taubenschläge sind nach denselben Prinzipien errichtet. Vor den Flugöffnungen sind kleine Bretchen angebracht, auf denen die Tauben landen können, nachdem sie sich auf den Feldern mit Getreide, Bohnen und Erbsen gesättigt haben. Im Mauerwerk sind Nisträume vorgesehen, darin die Tauben legen und brüten können. Eine Türe oder Klappe gestattet dem Besitzer eine Taube aus dem Schlag herauszuholen oder den Mist zu sammeln, der einen vielbegehrten Dunger abgibt. Ein zartes, geometrisch angeordnetes Netz winziger Vorsprünge, welches die Aussenwände schmückt, dient nicht nur zur Zier, sondern gestattet auch den Tauben sich von Winden geschützt zu sonnen. Die Säulchen und kleinen Leisten welche die Bauten krönen, dienen dem gleichen Zweck. Innerhalb der Dörfer findet man auch Schläge die an den Häusern angehängt sind. Mit ihren filigranen Mustern und Formen sind sie oft die einzige Zierde der sonst schmucklosen Bauernhäuser. Als ich einem Bauer meine Ueberraschung darüber ausdrückte, erwiderte er: «Das Haus hat Persönlichkeit mit seinen Zimmern und Anbauten, Es hat Türen und Fenster und seine Bewohner. Mensch und Vieh geben ihm Leben. Es atmet und braucht keinen Zierat. Ein Taubenschlag dagegen wäre sehr hässlich ohne jede Zierde, ein Würfel mit Löchern darin, er wäre tot.»

Die Taubenschläge aber, die uns am meisten interessieren sind die freistehenden. Die meisten von diesen befinden sich in der näheren Umgehung der Dörfer. Andere auch in Gärten, die mit Quellen versehen sind. In solchen Bauwerken befindet sich der eigentliche Taubenschlag im oberen Stockwerk, während der untere als Lagerraum für Ackergeräte und geerntete Feldfrüchte dient, und zuweilen auch zur Uebernachtung des Bauers.

Manchmal finden wir Taubenschläge auch mitten zwischen Getreidefeldern und Weingärten, benachbart der Keller, dem Heuschuppen und den Ställen. Solche Gebäudegruppen bilden oft den Mittelpunkt des Gutes. Der Raum unter dem Taubenschlag dient zur Lagerung von Säcken, Stiehn, Weinschlauchen oder auch als provisorischer Schlafraum für den Besitzer.

Da auf der Insel Holz rar ist, (das Bauholz wird aus Andros, Euböa und vom Heiligen Berge dorthin geschifft) werden die Taubenschläge aus einheimischem Marmor gebaut oder aus einem anderen örtlich gebrochenen Stein, der sich in grossen Platten brechen lässt und dort oft als Ersatz hölzerner Stützposten Verwendung findet.

Die dekorativen Motive die an den Taubenschlägen vorkommen sind drei: Rhombus, Sonne und Zypressen. Obgleich man über ihre Ursprung nichts Gewisses weiss, ob symbolisch oder religiös, finden sie auf allen Gebieten der Volkskunst immer wiederkehrende Formen. Man findet sie auf Stickereien auf golddurchwirkten Geweben in der Malerei in der Plastik, in unendlichen Abwandlungen dem Materiale und Zwecke angepasst.

Auch an den Fassaden der Taubenschläge von Tinos begegnen wir immer wieder diesen drei Motiven in zahlreichen Abwandlungen. Im Falle der Zypressen ergibt sich eine Schwierigkeit der Darstellung des Baumes in seiner ursprünglichen Form (I). Die Zweige werden zu schwer nach unten gedrückt, gewöhnlich lässt man sie in Bündel zusammen oder stellt sie verkehrt auf. Manchmal werden sie eine auf die andere gestellt (II) oder auch mit dem Rhombus kombiniert (III).

Was die Taubenschläge charakterisiert sind aber nicht nur die dekorativen Muster sondern auch deren Anordnung. In einigen bedecken sie die Oberfläche so dicht, dass sie einander beinahe überdecken, in anderen sind sie in Reihen, mit gleichmassigen kahlen Zwischenräumen angeordnet.

In all dem zeigt sich wieder einmal das Wunder der Volkskunst, obgleich sie ausserst strengen Gesetzen unterworfen ist, gebunden an die Forderungen ausserer Faktoren, an die besonderen Eigenschaften des verwendeten Materials, beschränkt in der Auswahl der gestatteten Motive erlaubt sie dennoch der Persönlichkeit sich im Geiste seiner Zeit auszudrücken.